

Jan Józef Janicki

Święty Pius X (1903-1914) – papież Eucharystii

Kieleckie Studia Teologiczne 10, 191-213

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Jan Józef Janicki – Kraków – Kielce

ŚWIĘTY PIUS X (1903–1914) – PAPIEŻ EUCHARYSTII

1. *Instaurare omnia in Christo* – programem posługi apostolskiej Piusa X

Kościół w Europie znalazł się w XIX stuleciu pod wpływem bardzo negatywnych dla życia chrześcijańskiego skutków rewolucji francuskiej oraz pod nowym i silnym zagrożeniem dla życia religijnego, jakimi były rozpowszechniany ateizm i materializm¹. Pomimo tego ten okres dziejów Kościoła stał się wiekiem odnowy, opartej na dokładnym przestrzeganiu tradycji katolickiej według nieomylnego Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, według ścisłych norm liturgicznych oraz według duchowości rzymsko-łacińskiej². Wiek ów był również czasem odszukiwania ukrytych skarbów, które istniały w Kościele od dawna; dokonywało się to poprzez rozwój nauk historycznych zajmujących się początkami Kościoła, w tym badaniami nad liturgią. Wysiłkom katolickich naukowców towarzyszyła pobożność eucharystyczna, która znajdowała swój wyraz w Kongresach Eucharystycznych i która ogarniała coraz szersze kręgi wierzących³.

Kościół podejmując odnowę życia chrześcijańskiego, rozpoczął od odnowy liturgii, przekonany, że to najbardziej będzie ubogacać jego życie religijne. W liturgii zaczęto znów dostrzegać istotę życia chrześcijańskiego i dlatego w niej szukano jego odrodzenia⁴; „nie tylko nowymi środkami oddziaływania”,

¹ Por. M. Banaszak, *Historia Kościoła Katolickiego*, t. III: *Czasy nowożytne 1758–1914*, Warszawa 1991, s. 362.

² Por. B. Neunheuser, *Sto lat ruchu odnowy liturgicznej zapoczątkowanej przez o. Prospera Guéranger Przeszłość i perspektywy*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 29 (1976), s. 198.

³ Por. tamże.

⁴ Por. L. Beauvuin, *Modlitwa Kościoła*, Kraków 1987, s. 53.

ale nadając życiu Kościoła „wyraz tak potrzebnej powagi i dostojności”⁵. Przykładowa i klasyczna celebrowana liturgia w klasztorach, głównie benedyktyńskich, oraz duszpasterskie usiłowania wyjścia z podobną liturgią do wszystkich wiernych, stały się rysem charakterystycznym tzw. ruchu liturgicznego, który tworzyli teolodzy i duszpasterze z takich ośrodków, jak Solesmes, Maria Laach, Mont-César (Louvain), Beuron czy Klosterneuburg⁶.

Pierwszą i najbardziej autorytatywną osobą pokazującą liturgię jako źródło życia duchowego dla każdego chrześcijanina, a nie tylko dla niewielkich, „wybranych” grup wiernych, stał się papież Pius X⁷, „pasterz dusz”, który programem swojej posługi apostolskiej uczynił hasło: *Instaurare omnia in Christo*⁸. Przyjęcie niniejszej dewizy oznaczało dla tego papieża odrodzenie

⁵ Z. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków*, cz. II, Poznań 1986, s. 16.

⁶ Por. B. Neunheuser, *Sto lat ruchu...*, dz. cyt., s. 198.

⁷ W pierwszych dniach sierpnia 2003 roku minęła setna rocznica wyboru kard. Giuseppe Melchiorre Sarto na Stolicę Piotrową, jako Piusa X, a konklawe, podczas którego doszło do jego wyboru, w sposób szczególny należy do wydarzeń historycznych Kościoła. W czasie bowiem jego trwania po raz ostatni w dziejach papiestwa zastosowano weto. Zgłosił je w imieniu cesarza Austro-Węgier, Franciszka Józefa I, biskup krakowski kard. Jan Puzyna. Cesarz posłużył się ekskluzywą, aby nie dopuścić do wyboru na papieża kard. Mariano Rampolla. W Archiwum Kapitulnym na Wawelu ks. prof. Jacek Urban odnalazł nieznaną dotąd historykom źródło dotyczące tematyki owego weto: jest nim relacja samego biskupa krakowskiego kard. Jana Puzyny, który weto osobiście przedstawił w imieniu cesarza Franciszka Józefa I [zob. J. Urban, *Relacja kard. Jana Puzyny o konklawe 1903 r. i o jego słynnym weto*, „Folia Historica Cracoviensia”, 8 (2002), s. 273–276]. Por. J. J. Janicki, „*Instaurare omnia in Christo*” papieża św. Piusa X (1903–1914) a odnowa liturgiczna, „Folia Historica Cracoviensia”, 10 (2004), s. 167–181.

⁸ Por. Z. Zieliński, *Papiestwo i papieże...*, dz. cyt., s. 10n.; Autor uważa, iż program papieski zawarty w hasle: *Odnówić wszystko w Chrystusie (Instaurare omnia in Christo)* „mylnie odczytywano (...) za zapowiedź reformy, tu chodziło po prostu o urządzenie wszystkiego w Chrystusie, o pozytywne działanie. To było coś znacznie więcej niż reformy. Pius X z góry wykluczył jakiegokolwiek kompromisy ze światem, który odchodzi od Chrystusa, zdradzał swoją świadomość nadciągającej ofensywy zła, zeświecczenia. Swoją rolę w obliczu tych zjawisk widział w postaci budowniczego królestwa Bożego wbrew ludzkim względom i rachubom. Nie wątpił też ani na chwilę, że zwycięstwo należy do sprawy Bożej. Nie trzeba tylko wahać się, gdy przychodzi demaskować szatana, i nie wolno z nim paktować, zaraz bowiem zatruje on życie społeczne i prywatne. Chrystus jest jedyną zasadą odnowy religijnej, a powrót do niego oznacza rezygnację z nieokreślonej wolności, której ludzie domagają się dlatego, by móc czynić zło. Papież więc zapowiada walkę z siłami zła, a po to, by móc ją prowadzić, trzeba przede wszystkim usprawnić szeregi duchowieństwa, wyznaczyć mu odpowiednią rolę. Pius X zalecał więc zastosowanie wszelkich środków ku temu podanych przez Sobór Trydencki” (tamże, s. 11).

społeczeństwa chrześcijańskiego nie tylko poprzez żarliwą obronę praw Chrystusa i Jego Kościoła, lecz również podejmowanie pozytywnego dzieła reform i inicjatyw,

których cel był w zasadzie duszpasterski, a które zmierzały do pogłębienia życia wewnętrznego i lepszego wykorzystania jego zasobów. Pius X zabrał się do tego dzieła z doświadczeniem czterdziestu lat spędzonych z dala od Kurii Rzymskiej na różnych szczeblach aktywnej posługi duszpasterskiej – z całą jasnością i przedsiębiorczością, której dowody dał, kierując diecezjami Mantui i Wenecji⁹.

Św. Pius X, papież-odnowiciel wszystkiego w Jezusie Chrystusie, rozpoczął swój pontyfikat od uroczystego potwierdzenia słuszności rozwijającego się ruchu liturgicznego, iż aby odnowić prawdziwego ducha chrześcijańskiego, trzeba przyprowadzić całą wspólnotę wierzących do pierwszego i nie do zastąpienia przez inne formy pobożności źródła tego ducha – mianowicie do czynnego udziału wiernych w liturgii, określonej przez Piusa X jako święte misteria (tajemnice), a także publiczna i uroczysta modlitwa Kościoła. Papież nauczał:

Jest naszym najgorętszym pragnieniem, aby prawdziwy duch chrześcijański na nowo rozkwitł na wszelki sposób i ogarnął wszystkich wiernych. Jest więc rzeczą konieczną zatroszczyć się przede wszystkim o świętość i godność świątyni, gdzie wierni się gromadzą właśnie, aby szukać owego ducha chrześcijańskiego w jego pierwszym i niezastąpionym źródle, to znaczy w czynnym udziale w Świętych Misteriach oraz w publicznej i uroczystej modlitwie Kościoła¹⁰.

Papież Benedykt XVI powiedział w czasie audiencji generalnej 18 sierpnia 2010 roku, że

pontyfikat św. Piusa X pozostawił niezatarty ślad w historii Kościoła, a upływał on pod znakiem wielkiego wysiłku reformatorskiego, co syntetycznie wyraża motto *Instaurare omnia in Christo* – „Wszystko odnowić w Chrystusie”. Jego działalność w istocie dotyczyła różnych dziedzin Kościoła. Od samych początków zajął się reorganizacją Kurii Rzymskiej; później zapoczątkował prace nad redagowaniem Kodeksu Prawa Kanonicznego, który został promulgowany przez jego następcę Benedykta XV. Propagował również reformę studiów i „*iter*”

⁹ R. Aubert, *Kościół katolicki od kryzysu 1848 roku do pierwszej wojny światowej*, w: L. J. Rogier, R. Aubert, M. D. Knowles red., *Historia Kościoła*, t. V: *1848 do czasów współczesnych*, Warszawa 1985, s. 18. Autor uważa, że papież Pius X nie pozwolił się „opanować” biurokracji i dlatego przeprowadził w ciągu krótkiego czasu (jego pontyfikat trwał tylko jedenaście lat) wiele reform, o które dopominano się w Kościele od stuleci, a które w owym czasie uważano także za rewolucyjne. Były to m.in. dekryty dotyczące Komunii św. dzieci i częstego jej przyjmowania przez dorosłych, muzyki kościelnej i liturgii, a ponadto wskazania kierowane do ogółu świeckich, które sprawiły, że Pius X został uznany za pioniera Akcji Katolickiej (por. tamże).

¹⁰ Cyt. za: L. Beauduin, *Modlitwa Kościoła*, s. 84; zob. tłumaczenie w: G. M. Suñol, *Zasady śpiewu gregoriańskiego*, Poznań 1957, s. 216.

formacyjnego przyszłych kapłanów, zakładał liczne seminaria regionalne, mające dobrze zaopatrzone biblioteki i przygotowanych wykładowców. Inną ważną dziedziną była formacja doktrynalna ludu Bożego. Jeszcze w latach, kiedy był proboszczem, sam opracował katechizm, a w czasie posługi biskupiej w Mantui pracował nad tym, aby doprowadzić do powstania jednego katechizmu, jeśli nie uniwersalnego, to przynajmniej włoskiego. Jako prawdziwy pasterz rozumiał, że sytuacja epoki, również ze względu na zjawisko emigracji, rodziła potrzebę katechizmu, z którego mógłby korzystać każdy wierny, niezależnie od miejsca zamieszkania i od okoliczności życia. Gdy został papieżem, przygotował tekst doktryny chrześcijańskiej dla diecezji Rzymu, który później upowszechnił się w całym Włoszech i w świecie. Ten katechizm, nazywany „Katechizmem Piusa X”, stał się dla wielu osób niezawodnym przewodnikiem w poznawaniu prawd wiary, dzięki temu, że był napisany językiem prostym, jasnym i precyzyjnym oraz ze względu na skuteczność wykładu.

Wiele uwagi poświęcił reformie liturgii, zwłaszcza muzyki sakralnej, aby pomóc wiernym w pogłębianiu życia modlitwy i prowadzić ich do pełniejszego uczestnictwa w sakramentach. W Motu proprio *Tra le sollecitudini* (1903 r.), które ogłosił w pierwszym roku pontyfikatu, stwierdza on, że pierwszym i nieodzownym źródłem prawdziwej duchowości chrześcijańskiej jest aktywne uczestniczenie w świętych tajemnicach oraz w publicznej i uroczystej modlitwie Kościoła. Dlatego zalecał częste przystępowanie do sakramentów, opowiadając się **za codziennym przyjmowaniem Komunii świętej**, po dobrym przygotowaniu, i odpowiednio przyspieszając **pierwszą Komunię dzieci przez obniżenie wieku do 7 lat**, „kiedy dziecko zaczyna rozumować”¹¹.

Papież Pius X podejmując się realizacji swego programu „odnowienia wszystkiego w Chrystusie” w dziedzinie liturgii, skoncentrował swe działania przede wszystkim na reformie śpiewu i muzyki liturgicznej (Motu proprio *Tra le sollecitudini* – z 22 listopada 1903 r.), zachęcie skierowanej do dorosłych do częstego, codziennego przyjmowania Komunii św. (Dekret *Sacra Tridentina Synodus* – z 20 grudnia 1905 r.), na dopuszczeniu dzieci do Pierwszej Komunii Świętej w wieku siedmiu lat (Dekret *Quam singulari Christus amore* – z 8 sierpnia 1910 r.) oraz na reformie brewiarza, czyli *officium divinum* (dzisiejszej *Liturgii godzin*; Motu proprio *Divino afflatu Spiritu* – z 11 listopada 1911 r.)¹².

¹¹ Benedykt XVI, *Audience generale. 18 sierpnia 2010 – Castel Gandolfo*. „Wszystko odnowić w Chrystusie”, „L'Osservatore Romano”, 29 (2010), nr 10, s. 39.

¹² Por. M. Righetti, *Storia liturgica. I. Introduzione generale*, Milano ³1964, s. 52; O. Rousseau, *Storia del movimento liturgico*, Roma 1961, s. 239; R. Aubert, *Das Reformwerk Pius' X. Eucharistische Dekrete und liturgische Erneuerung*, w: H. Jedin red., *Die Kirche in der Gegenwart*, VI/2. *Die Kirche zwischen Anpassung und Widerstand*, Freiburg 1985, s. 416–426; R. Aubert, *Kościół katolicki od kryzysu*, s. 7–21; A. Haquin, *Les décrets eucharistiques de Pie X. Entre mouvement eucharistique et mouvement liturgique*, „La Maison Dieu”, 203 (1995), s. 61–82.

2. Codzienne przyjmowanie Komunii św. (Dekret *Sacra Tridentina Synodus* – 20 XII 1905)

W apostołskiej posłudze Piusa X centralne miejsce zajmowała Msza św., w której czynnym uczestnictwie miała najpierw służyć reforma Mszału rzymskiego. Nie udało się jednakże świętemu papieżowi tego dokonać, poza wprowadzeniem pewnych poprawek i uzupełnień. Zdołał natomiast przybliżyć wszystkim wiernym częstą Komunię św., w której codzienne uczestnictwo było w wielu częściach Kościoła uważane dotąd za praktykę bliską jakiemuś nadużyciu!¹³ Na początku XX wieku, mimo ożywionej dyskusji pomiędzy zwolennikami i przeciwnikami, nie brakowało wielu środowisk, które miały odnośnie do częstej Komunii bardzo jasny pogląd „za”. Wielką pomocą w przyjęciu takiej postawy była encyklika papieża Leona XIII *Mirae caritatis* (1902)¹⁴, która zachęcała do częstego przyjmowania Eucharystii, sprzeciwiając się jednocześnie pozornym powodom powstrzymywania się od częstej Komunii, wysuwanych zwłaszcza we Francji i Belgii. Wielkim zwolennikiem, określanym nawet „heroldem” częstej Komunii św., był we Francji ksiądz de Ségur. Kapłan ten uzasadniał, że nie stanowi ona nagrody za zdobyte cnoty, lecz przeciwnie, jest środkiem do ich osiągnięcia! W publikacji *La très sainte communion*, która wbrew oporowi starszych duchownych, stała się bardzo poczytną (była tłumaczona na obce języki), zalecał przyjmowanie Komunii co tydzień, a nawet co drugi dzień lub też codziennie¹⁵. Postawę częstego przyjmowania Komunii św. bardzo mocno popierał rzymski kard. Gennari oraz biskup Namur, Heylen, wielokrotny przewodniczący stałego Komitetu Międzynarodowych Kongresów Eucharystycznych. Wielu zwolenników tej postawy eucharystycznej można było znaleźć nie tylko w całych Włoszech, ale także poza jej granicami, zwłaszcza na północ od Alp, a ponadto pośród duchowieństwa zakonnego, w tym szczególnie pośród jezuitów¹⁶. Kiedy zaś

¹³ Por. R. Aubert, *Das Reformwerk Pius' X...*, dz. cyt., s. 417n; Z. Zieliński, *Papieżstwo i papież...*, dz. cyt., s. 17.

¹⁴ Por. AAS, 34 (1901/2), s. 641–644; R. Aubert, *Das Reformwerk Pius' X...*, dz. cyt., s. 416; por. M. Banaszak, *Historia Kościoła...*, dz. cyt., s. 375.

¹⁵ R. Aubert, *Das Reformwerk Pius' X...*, dz. cyt., s. 417; M. Banaszak, *Historia Kościoła...*, dz. cyt., s. 375. Historycy podają, że Międzynarodowe Kongresy Eucharystyczne (pierwszy odbył się we Francji, w Lille, w 1881 roku) zrodziły się z prywatnej pobożności Marii Tamisier, która otrzymała potrzebne „wsparcie” i aprobatę m.in. od biskupa de Ségur z Paryża, biskupa Mermilloda z Fryburga i biskupa Doutreloux z Lüttich (por. J. F. Choroszy, Z. Jaroszek, *Międzynarodowe Kongresy Eucharystyczne*, Wrocław 1997, s. 12).

¹⁶ Spośród członków Towarzystwa Jezusowego wymienia się nazwisko francuskiego jezuitę P. L. Cros'a, który żył i działał w Hiszpanii, a który nie za bardzo troszcząc się o opory tamtejszej hierarchii, z entuzjazmem rozwijał czteropunktowy program:

Don Giovanni Bosco, gorliwy obrońca częstej Komunii i wczesnej Komunii dzieci, wspianiale rozwijał te praktyki eucharystyczne, podziwiany przez niego ks. Giuseppe Melchiorre Sarto zostając biskupem, uczynił rozwój tychże praktyk najważniejszym punktem swego programu duszpasterskiego. Dlatego nic dziwnego, że kiedy został wybrany na papieża zatroszczył się o to, by ten program urzeczywistnić w całym Kościele. Na przestrzeni tylko dwóch lat, od 30 maja 1905 do 14 lipca 1907 roku, Pius X dwanaście razy, poprzez dekryty, listy i przemówienia, zwracał uwagę wszystkich na ten problem¹⁷. W upowszechnieniu praktyki częstej Komunii bardzo wiele pomógł odbywający się w Rzymie pod przewodnictwem wikariusza Rzymu kard. Respighiego i przewodniczącego stałego Komitetu bpa Heylena, w dniach 1–4 czerwca 1905 roku, XVI Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny, w którym po raz pierwszy uczestniczył papież, właśnie św. Pius X, który też poprowadził w Bazylice św. Piotra procesję na zakończenie kongresu. Jednym ze szczególnie ważnych tematów różnych spotkań kongresowych była sprawa częstej, a nawet codziennej Komunii św. wiernych¹⁸. Z okazji tego kongresu Pius X zaaprobował i zezwolił na rozpowszechnianie modlitwy „o rozszerzenie się pobożnego zwyczaju codziennej Komunii”, w której zostało przypomniane, że Jezus chciał być „codziennym lekarstwem i codziennym pokarmem naszej codziennej słabości”¹⁹. Decydującym zaś dokumentem stał się dekret Świętej Kongregacji Soboru *Sacra Tridentina Synodus* (ogłoszony na polecenie papieża 20 grudnia 1905 roku) *O codziennym przyjmowaniu Komunii św. – De quotidiana SS. Eucharistiae sumptione*²⁰. W kontekście trwających dyskusji i sporów przynosił on uzasadnienie teologiczne oraz konkretne przepisy praktyczne (były to decydujące rozstrzygnięcia), precyzujące np. dwa warunki, których spełnienie jest konieczne do przyjęcia Komunii, a mianowicie: stan łaski (wolność od grzechu ciężkiego) i prawdziwą intencję. Dekret odwoływał się do nauczania Chrystusa²¹, który stał się codziennym pokarmem dla swoich uczniów, zapewniając ich, iż *kto spożywa ten chleb, będzie żył*

comulgar (komunikować), *cada día* (codziennie), *sin confesarse* (bez spowiadania się) i *hasta la muerte* (aż do śmierci) (por. R. Aubert, *Das Reformwerk Pius'X...*, dz. cyt., s. 417.

¹⁷ Por. R. Aubert, *Das Reformwerk Pius'X...*, dz. cyt., s. 417.

¹⁸ Por. J. F. Choroszy, Z. Jaroszek, *Międzynarodowe Kongresy...*, dz. cyt., s. 45n.

¹⁹ R. Aubert, *Das Reformwerk Pius'X...*, dz. cyt., s. 417.

²⁰ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży i innych dokumentach Stolicy Apostolskiej XX w.*, oprac. R. Rak, London 1987, s. 31 (AAS 38 (1906), s. 400–404). Autor tego opracowania nadaje temu dekretowi tytuł: *O codziennej Komunii świętej*. Por. G. Castella, J. Villiger, *Papstgeschichte*, III, Zürich 1966, s. 147; A. Haquin, *Les décrets eucharistiques de Pie X...*, dz. cyt., s. 66.

²¹ Por. rozdział szósty Ewangelii według św. Jana: cudowne rozmnożenie chleba i mowa eucharystyczna.

na wieki (J 6,51.58) i który nakazał im w modlitwie *Ojczy nasz* prosić o „chleb powszedni”, rozumiany przez ojców Kościoła jako przede wszystkim chleb eucharystyczny²². Za Soborem Trydenckim dekret przypominał, iż

Nasz Zbawiciel, mając odejść z tego świata do Ojca, ustanowił [Najświętszy] Sakrament, w którym niejako wylał bogactwo swej Bożej miłości do ludzi, „czyniąc pamiątkę dla swych cudów” (Ps 111[110],4), i przez jego spożywanie polecił nam czcić Jego pamięć (por. Łk 22,19; 1 Kor 11,24), i „głosić Jego śmierć, dopóki nie przyjdzie” sądzić świat (1 Kor 11,16). Chciał, aby ten Sakrament przyjmowany był jako duchowy pokarm dla dusz, którym mają się karmić i umacniać, żyjąc życiem Tego, który powiedział: *Kto Mnie spożywa, będzie żył przeze Mnie* (J 6,57), oraz jako środek leczniczy uwalniający nas od wykroczeń powszednich i chroniący przed grzechami śmiertelnymi. Chciał ponadto, aby ten sakrament był zadatką naszej przyszłej chwały i wiecznej szczęśliwości²³.

Mając na uwadze to nauczanie Soboru Trydenckiego, dekret z 1905 roku wyrażał życzenie Kościoła, aby „wierni obecni na każdej Mszy przyjmowali Komunię nie tylko duchowym pragnieniem, ale także sakramentalnym przyjęciem Eucharystii, a dzięki temu przypadł im obfitszy owoc Najświętszej ofiary”²⁴. Polecany przez św. Piusa X Dekret *Sacra Tridentina Synodus*, uzasadnił to życzenie Kościoła, które w pełni odpowiada pragnieniom Chrystusa Pana, gdy ustanawiał ten Boski Sakrament. Niejednokrotnie bowiem uczył nasz Zbawiciel o potrzebie częstego pożywania Ciała swego i picia Krwi swojej Najświętszej, co wyraził m.in. słowami: *To jest chleb, który z nieba zstąpił – nie jest on taki jak ten, który jedli wasi przodkowie, a poumierali. Kto spożywa ten chleb, będzie żył na wieki* (J 6,58).

Już samo porównanie anielskiego pokarmu z chlebem i mianą, mogło dać uczniom łatwo do poznania, że jak codziennie pożywamy chleb dla wzmocnienia ciała, jak Izraelici na pustyni codziennie żywili się mianą, tak dusza chrześcijańska codziennie może się karmić i posilać chlebem, który z nieba zstąpił²⁵.

²² Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 34; A. Haquin, *Les décrets eucharistiques de Pie X...*, dz. cyt., s. 66.

²³ Sobór Trydencki. Sesja 13 (niedziela 11 października 1551). *Dekret o Najświętszym Sakramencie Eucharystii*. Rozdział 2. *Powód ustanowienia Najświętszego Sakramentu* (cyt. za: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV (1511–1870), oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, s. 447); por. „*Breviarium Fidei*”. *Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, oprac. S. Głowa SJ, I. Bieda SJ, Poznań 1998, s. 400.

²⁴ Sobór Trydencki. Sesja 22 (czwartek 17 września 1562). *Nauka i kanony o Najświętszej ofierze mszy świętej*. Rozdział 6 (cyt. za: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV, s. 643; por. „*Breviarium Fidei*” ..., dz. cyt., s. 414).

²⁵ Dekret *Sacra Tridentina Synodus* (cyt. za: *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 32).

Dekret *O codziennej Komunii św.* z 1905 roku przypominał, że pierwsi chrześcijanie, rozumiejąc dobrze pragnienie swojego Boskiego Mistrza i Nauczyciela spożywania Ciała Syna Człowieczego, które jest prawdziwym pokarmem (por. J 6,53.55) „każdego dnia spieszyli do tego źródła siły, jakim jest Najświętszy Sakrament, trwali oni w nauce Apostołów i we wspólności, w łamaniu chleba i w modlitwach (Dz 2,42). Ojcowie święci i pisarze kościelni przekazali nam, że ten sam zwyczaj przetrwał wieki następne, niosąc bogate owoce doskonałości i uświęcenia”²⁶. Z biegiem czasu jednakże, gdy słabła pobożność eucharystyczna, wielu teologów i świeckich chrześcijan zaczęło „rozprawiać o warunkach, rzekomo koniecznych do codziennego przyjmowania Komunii, i jedni drugich prześcigali w stawianiu coraz większych i trudniejszych wymagań”²⁷. Rezultatem tych rozpraw było uznanie niezmiernie małej liczby wiernych za godnych codziennej Komunii św. i korzystania z łask, jakimi obdarza człowieka ten błogosławiony Sakrament. Inni natomiast mieli się ograniczyć do przyjmowania „anielskiego Chleba” raz do roku, albo co miesiąc, a najwyżej co tydzień. Posunięto się nawet do „tak wielkiej surowości”, że wykluczono z grupy osób, którym wolno było częściej przystępować do Stołu Pańskiego, całe stany i przedstawiciele niektórych zawodów, np. kupców oraz osoby żyjące w małżeństwie²⁸. Wobec tych opinii i wprowadzanych zwyczajów, Urząd Nauczycielski Kościoła wydał w dniu 12 lutego 1679 roku dokument *Cum ad aures*, potwierdzony przez papieża Innocentego XI (1676–1689), w którym

Święta Kongregacja Soboru potępiła wspomniane błędy i powściągnęła nadużycia, oświadczając przy tym, że w miarę pobożności i według zdania własnego spowiednika, każdemu, do jakiegokolwiek by należał stanu czy zawodu, nie wyjmując kupców, ani ludzi żyjących w małżeństwie, wolno przystępować do częstej Komunii świętej²⁹.

W podobny sposób postąpił papież Aleksander VIII (1689–1691), który w dokumencie *Sanctissimus Dominus noster*, z 7 grudnia 1690 roku, potępił twierdzenie Michała Baiusa, iż warunkiem koniecznym do godnego przyjęcia Komunii św., „jest czysta miłość Boża, wolna od domieszki wszelkiej niedoskonałości”³⁰. Pomimo powyższego nauczania Kościoła, „pod pozorem gorliwości o cześć i uszanowanie należne Eucharystii”, nie ustały dyskusje o warunkach potrzebnych do częstszego i godnego przyjmowania Komunii św.; niejeden teolog dochodził do wniosku, że na codzienną Komunię św. można pozwalać „jedynie rzadko i to pod warunkiem spełnienia rozlicznych

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże, s. 32n.

²⁸ Por. tamże, s. 33.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

wymagań”³¹. Nie brakło jednakże „mężów nauki i pobożnością wybitnych”, którzy zbawiennemu i „Bogu miłemu” zwyczajowi przystępowania codziennie do Komunii św. stawiali daleko mniejsze trudności, ucząc, że żaden przepis prawa kościelnego nie wymaga „doskonalszego przysposobienia duszy” od tych wiernych, którzy codziennie przystępują do Stołu Pańskiego, aniżeli od tych, którzy czynią to raz na tydzień czy też raz na miesiąc; „natomiast Komunia święta codzienna daleko większe przynosi owoce, niż tygodniowa albo miesięczna”³². Trwające na początku XX wieku dyskusje i spory, które niepokoiły „umysły spowiedników i sumienia wiernych” sprawiły, iż zwrócono się do papieża Piusa X z prośbą, by swoją powagą apostołską rozstrzygnął, jakiego przygotowania wymaga codzienna Komunia św. „tak, aby w naszych czasach, gdy miłość Boża i prawdziwa pobożność znacznie ostygła”, nie tylko nie zmniejszył się, ale raczej bardziej jeszcze rozpowszechniał i wzrastał pośród wiernych zbawienny i „Bogu tak bardzo miły zwyczaj przystępowania codziennie do Stołu Pańskiego”³³.

Święta Kongregacja Soboru (obecnie: Kongregacja ds. Duchowieństwa), idąc za wskazaniem Piusa X, który zawsze pełen troski o dobro duchowe wiernych pragnął gorąco, by wierny lud chrześcijański, jak najczęściej, owszem codziennie, uczestniczył w uczcie niebiańskiej i otrzymywał jak najobfitsze owoce³⁴, przedstawiła w tym względzie, w *Dekrecie* z 20 grudnia 1905 roku, dziewięć postanowień.

1. Pierwsze stwierdzało, że częsta, a nawet i codzienna Komunia św., jako odpowiadająca gorącym życzeniom Chrystusa Pana i Kościoła katolickiego, ma być dozwolona wszystkim wiernym każdego stanu i zawodu, tak aby nie odmawiać uczestnictwa w Stole Pańskim nikomu, kto jest w stanie łaski i przystępuje do Komunii św. „z sercem prostym i pobożnym, czyli w dobrej intencji”³⁵.

2. Drugim wymaganym warunkiem przyjęcia Eucharystii jest dobra intencja, którą należy rozumieć jako chęć przystąpienia do Stołu Pańskiego, nie wypływająca tylko z przyzwyczajenia, z próżności albo z innych względów ludzkich, lecz ze szczerego pragnienia podobania się Bogu, ściślejszego z Nim zjednoczenia więzami miłości oraz „zaczepnięcia w Najświętszym Sakramencie lekarstwa na uleczenie swych niemocy i błędów”³⁶.

³¹ Tamże.

³² Tamże, s. 34.

³³ Tamże.

³⁴ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 34.

³⁵ Tamże. Tekst łaciński: „Communio frequens e quotidiana, utpote a Christo Domino et a Catholica Ecclesia optatissima, omnibus Christifidelibus cuiusvis ordinis aut conditionis pateat; ita ut nemo qui in statu gratiae sit et cum recta piaque mente ad S. Mensam accedat, prohiberi ab ea possit” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X, teologo dell’Eucaristia*, „Ephemerides Liturgicae”, 124 (2010), s. 313).

³⁶ *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 34. Tekst łaciński: „Recta autem mens in eo est ut qui ad sacram mensam accedit non usui aut vanitati, aut

3. Każdy, kto często lub codziennie pożywa Ciało Pańskie, powinien się starać, aby być wolnym od grzechów powszednich, przynajmniej tych całkiem dobrowolnych oraz wolnym od przywiązania do nich. Jednakże, do udziału w Komunii św. wystarcza, aby być wolnym od grzechów śmiertelnych i mieć silne postanowienie nie popełniania ich nigdy. Jeżeli będzie to w sercu człowieka szczere postanowienie, wówczas przez codzienną Komunię św. będzie możliwe (z całą pewnością) stopniowe pozbycie się grzechów powszednich oraz przywiązania do nich³⁷.

4. Sakramenty święte Nowego Przymierza mają swoją skuteczność płynącą z ich sprawowania (*ex opere operato*) i mocą udzieloną im przez Chrystusa Pana. Osoba przyjmująca sakrament, czerpie tym większą łaskę, im bardziej jest przygotowana, do jego przyjęcia. Trzeba zatem, aby Komunię św. poprzedziło odpowiednie przygotowanie, a po jej przyjęciu nastąpiło dziękczynienie, stosownie do godności tego Sakramentu oraz w miarę sił, stanu i warunków osoby przyjmującej³⁸.

5. Kto często lub codziennie przyjmuje Komunię św., powinien się kierować radami i wskazaniem swojego spowiednika, aby przystępować do Niej, „z większą roztropnością i obfitszą zasługą”. Spowiednicy ze swej strony natomiast, niech się wystrzegają, aby nie zabraniali częstej, czy codziennej Komunii św. osobom będącym w stanie łaski i mającym dobrą intencję³⁹.

6. Obowiązkiem proboszczów, spowiedników i kaznodziei jest, zgodnie z nauką Kościoła zawartą w katechizmie rzymskim, usilne zachęcanie wiernych do pobożnego i zbawiennego zwyczaju częstego i codziennego przyjmowania

humanis rationibus indulgeat, sed Dei placito satisfacere velit, ei arctius caritate coniungi, ac divino illo pharmaco suis infirmitatibus ac defectibus occurrere” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 314).

³⁷ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 34n. Tekst łaciński: „Etsi quam maxime expediat ut frequenti ac quotidiana Communionem utentes venialibus peccatis saltem plene deliberatis eorumque affectu sint expertes, sufficit nihilominus ut culpis mortalibus vacent, cum proposito se numquam in posterum peccaturos; quo sincero animi proposito fieri non potest quin quotidie communicantes a peccatis etiam venialibus, ab eorumque affectu sensim se expediant” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 314).

³⁸ Zob. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 35. Tekst łaciński: „Cum vero Sacramenta novae Legis etsi effectum suum ex opere operato sortiantur, maiorem tamen producant effectum quo maiores dispositiones in iis suscipiendis adhibeantur, idcirco curandum est ut sedula ad sacram Communionem praeparatio et congrua gratiarum actio inde sequatur, iuxta uniuscuiusque vires, conditionem ac officia” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 314).

³⁹ *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 35. Tekst łaciński: „Ut frequens et quotidiana Communio maiori prudentia fiat uberiorique merito augeatur, oportet ut confessarii consilium intercedat. Caveant tamen Confessarii ne a frequenti seu quotidiana Communionem quemquam avertant, qui in statu gratiae reperitur et recta mente accedat” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 314).

Komunii św. Dzięki bowiem tej praktyce wzrasta w nas zjednoczenie duchowe z Chrystusem, wzmacnia się życie wewnętrzne, dusza ubogaca się w skarby cnót i otrzymuje pewniejszą rękojmię wiecznej szczęśliwości⁴⁰.

Święta Kongregacja Obrzędów sześćdziesiąt dwa lata później powtórzyła – w Instrukcji *Eucharisticum mysterium* (25 V 1967), w krótkim rozdziale 37 zatytułowanym „Częsta i codzienna Komunia św.” – nauczanie Dekretu *Sacra Tridentina Synodus* (20 XII 1905, nr 6), przyjętego i zatwierdzonego przez św. Piusa X, w którym zachęcał wiernych, aby przystępowali do Komunii „bardzo często, a nawet codziennie”, ponieważ

jasną jest rzeczą, że przez częste lub codzienne przyjmowanie Najświętszego Sakramentu zwiększa się zjednoczenie z Chrystusem, życie duchowe otrzymuje obfitszy pokarm, dusza bardziej wzbogaca się cnotami, a przyjmujący otrzymuje w sposób pewniejszy zadatek wiecznej szczęśliwości, dlatego proboszczowie, spowiednicy i kaznodzieje niech zachęcają chrześcijański lud do tak zbożnej i zbawiennej praktyki częstymi napomnieniami i z wielką gorliwością⁴¹.

7.–8. Wskazania zawarte w punkcie siódmym i ósmym analizowanego dekretu dotyczą częstego lub codziennego przyjmowania Komunii św. przez osoby zakonne, alumnów w seminariach duchownych i w innych chrześcijańskich różnego rodzaju instytucjach dla ludzi młodych⁴².

9. Wszyscy pisarze katolicki powinni, po ogłoszeniu tego dokumentu, powstrzymać się od dalszych, spornych rozważań dotyczących wymaganych dyspozycji do częstego lub codziennego przyjmowania Komunii św.⁴³

⁴⁰ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 35. Tekst łaciński: „Cum autem perspicuum sit ex frequenti seu quotidiana S. Eucaristiae sumptione unionem cum Christo augeri, spirituali vita uberius alii, animam virtutibus effusis instrui et aeternae felicitatis pignus vel firmius sumenti donari, idcirco Parochi, Confessarii et concionatores probatam Catechismi romanam doctrinam christianum populum ad hunc tam pium et tam salutarem usum crebris admonitionibus multoque studio coortentur” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 314).

⁴¹ Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja „Eucharisticum mysterium”* (25 V 1967), nr 37; por. J. Miazek oprac., *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*, Warszawa 1987, s. 177n.

⁴² Tekst łaciński, nr 7: „Communio frequens et quotidiana praesertim in religiosis institutis cuiusvis generis promoveatur pro quibus tamen sit decretum *Quemadmodum* diei 17 mensis Decembris 1890 a Sacra Congregatione Episcoporum et Regularium latum. Quam maxime quoque promoveatur in clericorum seminariis, quorum alumni altaris inhiant servitio, item in aliis christianis omne genus ephubeis” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 314).

⁴³ *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 35. Tekst łaciński: „Denique post promulgatum hoc decretum omnes ecclesiastici scriptores a quavis contentiosa disputatione circa dispositiones ad frequentem et quotidianam communionem absteantur” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 314 n).

Rozporządzeniem papieża Piusa X Dekret *Sacra Tridentina Synodus* został wysłany do wszystkich biskupów i przełożonych zakonnych z poleceniem przekazania go swoim seminariom duchownym, proboszczom, instytutom zakonnym i wszystkim prezbiterom, a potem zawiadomienia Stolicy Świętej o podjętych działaniach dla zrealizowania jego postanowień⁴⁴. W ciągu następnego miesiąca wydawane nowe dekryty jeszcze bardziej zachęcały wiernych do częstego udziału w Komunii św., czy to poprzez udzielenie odpustów (14 XII 1906), czy też przez dyspensę zezwalającą chorym (dłużej niż miesiąc leżącym w łóżku) na przyjmowanie Najświętszego Sakramentu bez konieczności zachowania postu eucharystycznego (7 XII 1906 i 6 III 1907). Owe dekryty precyzowały ponadto, iż stosowane w tekście sformułowanie „wszyscy wierni” obejmuje także dzieci, które przystąpiły już do pierwszej Komunii św. (13 IX 1906)⁴⁵.

3. Wczesna, pierwsza Komunia św. dzieci (Dekret *Quam singulari Christus amore* – 8 VIII 1910)

Drugi dekret „komunijny” wydany 8 sierpnia 1910 roku na polecenie św. Piusa X, opracowany przez św. Kongregację Sakramentów i noszący nazwę *Quam singulari Christus amore*, został poświęcony wcześniejszemu dopuszczeniu dzieci do pierwszej Komunii św. Dokument ten rozpoczyna się przypomnieniem ewangelicznej prawdy, iż

Chrystus Pan, przebywając na ziemi, szczególną miłością darzył dzieci. Rozkoszał Jego było znajdować się wśród dzieci, lubił wkładać na nie ręce, brał je w objęcia i błogosławił im. A kiedy uczniowie odsuwali dzieci od Niego, oburzał się i surowo ich ganił, mówiąc: *Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie, nie przeszkadzajcie im; do takich bowiem należy królestwo Boże* (Mk 10,14)⁴⁶.

Kościół pamiętając o tym, starał się od swych początków zbliżać dzieci do Chrystusa przez eucharystyczną Komunię św. i udzielał jej nawet w wieku niemowlęcym. Podawano Komunię św. już przy chrzcie świętym, jak o tym świadczą przepisy prawie wszystkich ksiąg obrzędowych aż do XIII wieku, choć w niektórych krajach zachowano ten zwyczaj jeszcze dłużej, „u Greków

⁴⁴ Por. R. Aubert, *Das Reformwerk Pius' X...*, dz. cyt., s. 418; *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 35 n.

⁴⁵ Por. M. Banaszak, *Historia Kościoła...*, dz. cyt., s. 375; Z. Zieliński, *Papiestwo i papieży...*, dz. cyt., s. 17.

⁴⁶ Dekret św. Kongregacji dla spraw sakramentów świętych „*Quam singulari*” z 8 sierpnia 1910 o wcześniejszym dopuszczeniu dzieci do pierwszej Komunii świętej, w: *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 37n.

zaś i na Wschodzie trwa on dotychczas⁴⁷. Dekret *Quam singulari* opisując historię Komunii dzieci, stwierdza, że kiedy Kościół zauważył „niebezpieczeństwo wyplucia konsekrowanego Chleba przez dzieci, a zwłaszcza przez niemowlęta”, wprowadził „zwyczaj podawania im Eucharystii tylko pod postacią wina⁴⁸. „Pokarmem z nieba” posilano dzieci nie tylko przy chrzcie św., ale czyniono to później i dość często także w czasie Mszy św., zaraz po duchowieństwie, bądź też po Komunii dorosłych, gdy rozdzielano pozostałości świętych Postaci.

Od pierwszych wieków chrześcijaństwa udzielanie Komunii wiernym miało miejsce najpierw w ramach sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego: chrztu, bierzmowania i Eucharystii. Zwyczaj ten był praktykowany w Kościele Zachodu do XI/XII wieku, kiedy pojawiła się praktyka udzielania tych trzech sakramentów rozdzielnie, w różnym czasie. Od XIII stulecia przyjęto zwyczaj udzielania Komunii dzieciom indywidualnie, ale bez specjalnie wyróżniającej uroczystości i razem z innymi wiernymi. W Kościele łacińskim powstał zwyczaj, iż dzieci zaczęto dopuszczać do Stołu Pańskiego

dopiero wtedy, kiedy większe przebiegi rozumu dawały im jako taką znajomość Dostojnego Sakramentu. Nowa dyscyplina kościelna, przyjęta już poprzednio przez niektóre synody krajowe, otrzymała uroczyste potwierdzenie w 1215 r. na powszechnym Soborze Laterańskim IV w słynnym kanonie 21, który nakazuje wszystkim wiernym, po dojściu do używania rozumu, spowiedź i Komunię św.⁴⁹

To postanowienie soboru brzmiało⁵⁰:

Wszyscy wierni obojga płci, osiągnąwszy pełnoletność⁵¹, powinni osobiście przynajmniej raz w roku wiernie wyznać wszystkie swoje grzechy własnemu kapłanowi i w miarę sił odprawić zadaną pokutę, przyjmując z uszanowaniem przynajmniej w czasie Paschy (na Wielkanoc) sakrament Eucharystii, chyba że za radą własnego kapłana uznają, że z rozsądnej przyczyny powinni przez jakiś czas powstrzymać się od jego przyjmowania.

⁴⁷ Tamże, s. 38.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Cyt. za: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. II (869–1312), oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2002, s. 259. Cytowany dokument używa określenia *konstytucje*, a nie: *kanony*.

⁵¹ *Annos discretionis* oznacza w łacinie: „pełnoletność”, dosłownie „wiek rozeznania”. Średniowieczne komentarze tekstów tego soboru wyjaśniają, że idzie o wiek siedmiu lat (por. komentarz w: *Dokumenty Soborów...*, dz. cyt., s. 258n). Zaznaczmy, że w IV tomie tego dzieła (Kraków 2004) wydawcy używają określenia: „wiek rozróżniania” (s. 458, 613) w miejsce: „wiek rozeznania”.

Zobowiązanie przez Sobór Laterański IV w roku 1215 wszystkich wiernych do przyjmowania Komunii raz w roku w czasie wielkanocnym sprawiło, że właśnie w tym okresie roku liturgicznego odbywała się (najczęściej) Komunia dzieci.

Sobór Trydencki nie znosząc dawnego zwyczaju udzielania Komunii dzieciom przed dojściem ich do używania rozumu⁵², zatwierdził dekret laterański oraz potępił jego przeciwników: „Gdyby ktoś przeczył temu, że wszyscy poszczególni wierzący chrześcijanie obojga płci, po osiągnięciu pełnoletności, zobowiązani są przynajmniej raz w roku przyjąć Komunię w okresie Wielkanocnym, zgodnie z przykazaniem świętej Matki Kościoła⁵³ – niech będzie wyklęty”⁵⁴.

Dekret *Quam singulari* stwierdza, że na mocy tego nauczania Kościoła „wierni Chrystusowi, skoro tylko dojdą do lat *rozeznania*, obowiązani są przystąpić przynajmniej raz na rok do sakramentów Pokuty i Eucharystii”⁵⁵. Niestety, w sprawie określania wieku używania rozumu, czyli wieku rozeznania, wkradły się z biegiem czasu liczne nieporozumienia. Wielu sądziło, że inny jest wiek rozeznania, gdy chodzi o przystąpienie do sakramentu pokuty, a inny w przypadku pierwszej Komunii św. Twierdzono, iż co do pokuty powinno się za wiek rozeznania uważać ten okres życia, w którym dziecko zdolne jest rozróżnić pomiędzy dobrem a złem, mogąc więc zgrzeszyć. Wiekiem odpowiednim do pierwszej Komunii św. uważano dziesięć, dwanaście, a nawet czternaście lat, czyli taki wiek, w którym dziecko posiada pełniejszą już znajomość prawd wiary i dojrzałe przygotowanie umysłowe⁵⁶.

⁵² Por. Sobór Trydencki. Sesja 21 (czwartek 16 lipca 1562). *Nauka o Komunii pod dwiema postaciami i o Komunii dzieci*. Rozdział 4. *Małe dzieci nie są zobowiązane do Komunii sakramentalnej*: „W końcu tenże święty sobór naucza, że małe dzieci, pozbawione używania rozumu, nie są żadną koniecznością zobowiązane do Komunii sakramentalnej Eucharystii, gdyż po odrodzeniu w kąpielii chrztu (por. Tt 3,5), włączone do ciała Chrystusa, nie mogą w tym wieku utracić łaski dzieci Bożych. Nie należy jednak potępiać starożytności, jeśli w ślad za nią zwyczaj ten gdziekolwiek zachowywano. Jak bowiem święci ojcowie mieli wówczas ku temu stosowny powód, tak samo w każdym razie należy bezsprzecznie wierzyć, że nie czynili tego jako koniecznego do zbawienia. (...) „Kanon 4. Gdyby ktoś mówił, że dla dzieci, zanim osiągną wiek rozróżniania, Komunia Eucharystii jest konieczna – niech będzie wyklęty” (cyt. za: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV (1511–1870), oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, s. 611 i 613).

⁵³ Por. Sobór Laterański IV, konstytucja (kanon) 21.

⁵⁴ Sobór Trydencki. Sesja 13 (niedziela 11 października 1551). *Dekret o Najświętszym Sakramencie Eucharystii*. Rozdział 8. *Sposób korzystania z tego przedziwnego sakramentu*. *Kanony o Najświętszym Sakramencie*, nr 9 (cyt. za: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV, s. 459).

⁵⁵ *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 39.

⁵⁶ Por. tamże.

Ta praktyka – twierdzi dekret św. Kongregacji Sakramentów z 8 sierpnia 1910 roku – która pod pozorem obrony czci Najświętszego Sakramentu odsuwa w rzeczywistości do niego wiernych, spowodowała wiele złego. Dzieci bowiem oderwane w niewinności swego wieku od miłości Chrystusowej, nie odżywiały się sokami życia wewnętrznego. Wskutek tego młodzież, pozbawiona tak potężnej pomocy i straciwszy swoją niewinność wśród wielu zasadzek, pogrążyła się w nałogi, za-nim skosztowała świętych Tajemnic⁵⁷.

Ci wszyscy, którzy „nazbyt uporczywie” domagają się jakichś nadzwyczajnych przygotowań do pierwszej Komunii św., nie zdają sobie sprawy, iż te liczne przesadne ostrożności wypłynęły z nauki jansenistów, twierdzących, że Najświętsza Eucharystia jest nagrodą, nie zaś lekarstwem na ludzką niedoskonałość i słabość. A tak właśnie uczył Sobór Trydencki, „iż nasz Zbawiciel chciał, aby ten Sakrament przyjmowany był jako duchowy pokarm dla dusz, którym mają się karmić i umacniać, żyjąc życiem Tego, który powiedział: *Kto Mnie spożywa, będzie żył przeze Mnie* (J 6,57) oraz jako środek leczniczy uwalniający nas od wykroczeń powszednich i chroniący przed grzechami śmiertelnymi”⁵⁸. Mając na uwadze to nauczanie Soboru Trydenckiego, św. Kongregacja Soboru w Dekrecie *Sacra Tridentina Synodus* z 26 grudnia 1905 roku, umożliwiła codzienną Komunię św. wszystkim – zarówno dorosłym, jak i dzieciom – pod warunkiem, że będą w stanie łaski i mając dobre usposobienie woli. Dekret *Quam singulari* (z 8 sierpnia 1910) uznaje zatem, iż nie ma „rozumnej przyczyny”, dla której należałoby wymagać od dzieci nadzwyczajnych jakichś przygotowań do pierwszej Komunii św., skoro

dawniej ssącym niemowlętom dawano pozostałości świętych postaci. Wszak dzieci te znajdują się w szczęśliwszym stanie pierwotnej czystości i niewinności, a wobec tylu w obecnych czasach zasadzek i niebezpieczeństw, potrzeba im bardzo owego pokarmu mistycznego⁵⁹.

Postanowieniem tego dekretu za wiek rozeznania, gdy chodzi o spowiedź, uważa się wiek, w którym dziecko jest w stanie odróżnić to, co uczciwe, od tego, co jest nieuczciwe, czyli wiek, kiedy dziecko dochodzi do jako takiego używania rozumu. Podobnie odnośnie do pierwszej Komunii, za wiek rozeznania należy wiek, w którym dziecko umie odróżnić Chleb eucharystyczny od zwykłego chleba, a to oznacza, że dziecko osiągnęło używanie rozumu⁶⁰.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Sobór Trydencki. Sesja 13 (niedziela 11 października 1551). *Dekret o Najświętszym Sakramencie Eucharystii*. Rozdział 2. *Powód ustanowienia Najświętszego Sakramentu* (cyt. za: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV, s. 447).

⁵⁹ *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 40.

⁶⁰ Tamże, s. 40n.

Takie rozumienie tej problematyki potwierdzają dokumenty Kościoła, najwybitniejsi ineterpretatorzy Soboru Laterańskiego i wielcy teologowie począwszy od XIII wieku, liczne synody oraz biskupi, którzy w swoich zarządzeniach dopuszczali dzieci siedmioletnie do pierwszej Komunii św. Tomasz z Akwinu pisał: „Kiedy dzieci zaczynają już okazywać takie używanie rozumu, że mają już odpowiedni kult do sakramentu Eucharystii, wtedy można im tego sakramentu udzielić”⁶¹. W wyjaśnianiu tego tekstu twierdzono, „iż Eucharystii należy udzielać wszystkim używającym rozumu, chociażby nawet to czy inne dziecko niejasno jeszcze wiedziało, co czyni”⁶².

W wiekach XVI–XVIII ustala się, różnie w wielu Kościołach lokalnych, rok życia uprawniający do przyjmowania Komunii św. przez dzieci; jego „rozpiętość” była stosunkowo duża, bo od siódmego do 13–14 roku życia, czy nawet, pod wpływem jansenizmu, później⁶³. Dlatego kolejnym argumentem z historii dla Dekretu *Quam singulari* była uchwała Synodu Rzymskiego z czasów Benedykta XIII (1724–1730), który pouczał, że obowiązek przyjmowania Komunii powstaje wówczas, gdy

chłopcy i dziewczęta dojdą do wieku rozeznania, tzn. do tego wieku, kiedy pokarm sakramentalny, czyli prawdziwe Ciało Jezusa Chrystusa, mogą odróżnić od zwykłego ziemskiego chleba i kiedy umieją przystąpić do Stołu Pańskiego z należną pobożnością i uszanowaniem⁶⁴.

Ważnym dokumentem dla ustalenia „wieku rozeznania” stał się także Katechizm Rzymski, który odpowiadał na pytanie: „W jakim wieku należy podać dzieciom święte Tajemnice?”. Odpowiedź brzmiała:

Tego nikt ustalić nie może lepiej od rodziców dziecka i kapłana, któremu dzieci wyznają swe grzechy. Do nich bowiem należy znajomość i osąd, czy dzieci zdobyły już jako taką znajomość tego przedziwnego Sakramentu i czy odczuwają pragnienie przyjęcia go⁶⁵.

⁶¹ Tamże, s. 41.

⁶² Tamże.

⁶³ Por. B. Nadolski, *Liturgika*, t. IV: *Eucharystia*, Poznań 1992, s. 85. Jansenizm (nazwa pochodzi od nazwiska Corneliusa Jansena [łac.: *Jansenius*, zm. 1638], profesora teologii w Lovanium, później biskupa diecezji Ypres) był przede wszystkim nurtem teologicznym, podkreślającym m.in. pesymistyczny pogląd na ludzką naturę, skazanie człowieka przez grzech pierworodny, niegodność człowieka, konieczność surowej ascezy i moc łaski Bożej. Jansenizm był też pewnym stylem życia duchowego i pobożności, pesymistyczny w poglądzie na człowieka, surowy w wymaganiach ascetycznych, oszczędny w praktykach sakramentalnych, a zwłaszcza niechętny częstej Komunii św., której człowiek stale jest nie dość godny (por. W. Łydka, D. Olszewski, *Jansenizm*, w: A. Zuberbier red., *Słownik teologiczny*, Katowice 1998, s. 214n).

⁶⁴ *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 41n.

⁶⁵ Tamże, s. 42.

Problem roku życia, w którym dzieci miałyby przystąpić do pierwszej Komunii ustał, kiedy zaaprobowany przez św. Piusa X Dekret Kongregacji Sakramentów *Quam singulari Christus amore* (z 8 sierpnia 1910 roku) postanowił, że

wiekem rozeznania dotyczącym pierwszej Komunii świętej jest wiek, gdy dziecko umie odróżnić Chleb eucharystyczny od zwykłego chleba ziemskiego tak, iż może pobożnie przystąpić do Ołtarza. Nie potrzeba zatem doskonałej znajomości prawd wiary, wystarczy bowiem znajomość niektórych zasadniczych prawd, czyli jako taka znajomość; nie jest też potrzebne pełne używanie rozumu, wystarczy początkowe, czyli jako takie używanie rozumu⁶⁶.

Dzieci mogą więc przyjmować Komunię świętą od chwili zyskania pełnego rozeznania, czyli gdy będą potrafiły odróżnić Chleb eucharystyczny od zwykłego chleba „powszedniego”, oraz gdy posiadają znajomość najbardziej podstawowych prawd wiary, co ma miejsce około siódmego roku życia dziecka⁶⁷.

Dekret *Quam singulari* bezwarunkowo odrzuca odkładanie pierwszej Komunii św. i wyznaczanie wieku „dojrzałego” do jej przyjęcia, stwierdzając, że Stolica Apostolska uczyniła już tak w kilku przypadkach, np. odrzucając 15 marca 1851 roku uchwałę krajowego Synodu w Rouen, zabraniającą przystępować dzieciom do Komunii św. przed dwunastym rokiem życia. Papież Pius IX w liście kard. Antonellego do biskupów francuskich, z dnia 12 marca 1866 roku, „surowo zganił” rozpowszechnioną w niektórych diecezjach praktykę odkładania pierwszej Komunii św. aż do wieku dojrzałego, do lat „z góry określonych”. Podobnie postąpiła św. Kongregacja Sakramentów, 25 marca 1910 roku, gdy na zapytanie z Argentyny: „czy do Komunii św. należy dopuszczać dzieci dwunastoletnie czy też czternastoletnie”, odpowiedziała: „Należy dopuszczać do Stołu Pańskiego chłopców i dziewczynki, skoro tylko dojdą do rozeznania, czyli używania rozumu”⁶⁸.

Dekret *Quam singulari* (z 8 sierpnia 1910) postanowił, iż nie trzeba zatem czekać z pierwszą Komunią do dziesiątego, dwunastego czy czternastego roku życia, jak to często w tamtych czasach praktykowano. Takie spojrzenie Kościoła oznaczało nowe zastosowanie zasady, na której opierała się cała eucharystyczna reforma papieża Piusa X. Podkreślało, że Komunia św. jest nie tyle nagrodą za dobre, zgodne z wolą Bożą życie chrześcijanina, ale o wiele istotniejszą jest jej działająca moc jako „pokarmu” duchowego”, zgodnie z teologiczną zasadą *ex opere operato*⁶⁹.

⁶⁶ Tamże, s. 42.

⁶⁷ Por. G. Ferraro, *San Pio X...*, dz. cyt., s. 311n; G. Castella, J. Villiger, *Papstgeschichte*, III..., dz. cyt., s. 148.

⁶⁸ *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 42.

⁶⁹ Por. R. Aubert, *Das Reformwerk Pius 'X...*, dz. cyt., s. 418.

Święta Kongregacja Sakramentów wydając Dekret *Quam singulari Christus amore*, pragnęła, aby „zupełnie usunąć resztki nadużyć” i by dzieci, zbliżywszy się do Jezusa Chrystusa, „już w swym wieku najwcześniejszym żyły” Jego życiem i w Nim znajdowały obronę przed „niebezpieczeństwami zepsucia”. Dlatego uznała za wskazane podać obowiązujące w całym Kościele przepisy co do pierwszej Komunii św. dzieci:

1. Wiekiem rozeznania tak co do spowiedzi, jak i co do Komunii św. jest wiek, w którym dziecko zaczyna rozumować, czyli około siódmego roku życia; niekiedy nieco później, niekiedy nawet wcześniej. Od tego czasu zaczyna obowiązywać dziecko zachowanie przykazania dotyczącego spowiedzi i Komunii św.⁷⁰

2. Kościół stwierdza, że do pierwszej spowiedzi i do pierwszej Komunii św. nie jest konieczna pełna i doskonała znajomość nauki chrześcijańskiej. Dziecko powinno jednakże później, stosownie do swej inteligencji (pojętności), stopniowo wyuczyć (douceć) się całego katechizmu⁷¹.

3. W odpowiednim przygotowaniu dziecka do pierwszej Komunii św. jest potrzebna taka znajomość zasad religii, aby dziecko – stosownie do swego rozwoju umysłowego – przyswoiło sobie prawdy wiary konieczne do zbawienia. Ponadto dziecko powinno umieć odróżnić Chleb eucharystyczny od chleba powszedniego i ziemskiego, tak aby mogło przystąpić do Najświętszej Eucharystii z pobożnością, na jaką je stać w tym okresie życia (wieku)⁷².

4. Obowiązek wypełnienia przykazania przystąpienia do spowiedzi i Komunii św., który ciąży na dziecku, spoczywa przede wszystkim na tych, którzy powinni się o nie troszczyć, a więc na rodzicach, na spowiedniku, na nauczycielach i na proboszczu. Dopuszczenie jednak dziecka do pierwszej Komunii

⁷⁰ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, s. 43. Tekst łaciński: „Aetas discretionis tum ad Confessionem tum ad S. Communionem ea est, in qua puer incipit ratiocinari, hoc est circa septimum annum, sive supra, sive etiam infra. Ex hoc tempore incipit obligatio satisfaciendi utriusque praecepto Confessionis et Communionis” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 310).

⁷¹ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 43. Tekst łaciński: „Ad primam Confessionem et ad primam Communionem necessaria non est plena et perfecta doctrinae christianae cognitio. Puer tamen postea debet integram catechismum pro modo suae intelligentiae gradatim addiscere” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 310).

⁷² Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 43. Tekst łaciński: „Cognitio religionis quae in puero requiritur ut ipse ad primam Communionem convenienter se praeparet ea est qua ipse fidei mysteria necessaria necessitate medii pro suo captu percipiat, atque eucharisticum panem a communi et corporali distinguat ut ea devotione quam ipsius fert aetas ad SS. Eucharistiam accedat” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 310).

św., jak uczy Katechizm Rzymski, należy do rodziców lub ich zastępców oraz do spowiednika⁷³.

5. Księża proboszczowie powinni raz lub więcej razy w roku zapowiedzieć i urządzić generalną Komunię dzieci, dopuszczając do niej nie tylko te dzieci, które dopiero po raz pierwszy *komunikują*, ale także i te, które za zgodą rodziców lub spowiednika już przystąpiły do Stołu Pańskiego. Obie te grupy dzieci duszpasterze powinni wcześniej, przez kilka dni pouczyć i przygotować⁷⁴.

6. Rodzice i inni sprawujący opiekę nad dziećmi winni dołożyć wszelkich starań, aby dzieci po pierwszej Komunii św. przystępowały częściej do Stołu Pańskiego, a nawet, o ile to jest możliwe, codziennie, jak tego pragnie Jezus Chrystus i Kościół święty, Matka nasza oraz żeby przystępowały z taką pobożnością, na jaką stać dzieci w ich wieku. Opiekunowie dziecka powinni ponadto pamiętać o spoczywającym na nich bardzo poważnym obowiązku czuwania nad tym, aby dzieci, które przyjęły pierwszą Komunię św., uczęszczały potem w dalszym ciągu na katechizację. Jeżeli zaś to było niemożliwe (w wyjątkowych przypadkach), należy w inny sposób udostępnić dzieciom głębsze poznanie prawd i zasad wiary⁷⁵.

7. Święta Kongregacja Sakramentów uznała ponadto za wskazane, aby stanowczo „potępić zwyczaj niedopuszczania do spowiedzi dzieci, które doszły już do używania rozumu lub spowiadania ich, ale bez rozgrzeszenia. Biskupi

⁷³ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 43. Tekst łaciński: „Obligatio praecepti Confessionis et Communionis quae puerum gravat in eos praecipue recidit qui ipsius curam habere debent, hoc est in parentes, confessarium, institutores et in parochum. Ad patrem vero aut ad illos qui vice eius gerunt, et ad confessarium secundum Catechismum Romanum pertinet admittere puerum ad primam Communionem” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 310).

⁷⁴ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 43. Tekst łaciński: „Semel aut pluries in anno curent parochi indicere atque habere Communionem generalem puerorum, ad eamque non modo novensiles admittere sed etiam alios qui parentum confessarii que consensu ut supra dictum est iam antea primitus de altari sancta libarunt. Pro utrisque dies aliquot instructionis et praeparationis praemittantur” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 310).

⁷⁵ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 43. Tekst łaciński: „Puerorum curam habentibus omni studio curandum est ut post primam Communionem iidem pueri ad sacram mensam saepius accedant et si fieri possit etiam quotidie prout Christus Iesus et mater ecclesia desiderant, utque id agant ea animi devotione quam talis fert aetas. Meminerint praeterea quibus ea cura est gravissimum quo tenentur officium providendi ut publicis catechesis praeceptionibus pueri ipsi interesse pergant, sin minus eorundem religiosae institutioni alio modo suppleant” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 310).

winni dołożyć starań, a nawet użyć środków prawnych, żeby ów zwyczaj całkowicie wykorzystać”⁷⁶.

8. Należy zdecydowanie napiętnować nadużycie nie udzielania dzieciom, które doszły do używania rozumu, *Wiatyku* i *Ostatniego Namaszczenia* oraz ich grzebania w rycie przewidzianym dla dzieci. Biskupi – ordynariusze miejsca powinni z całą surowością przestrzec tych, którzy nie odступują od tego zwyczaju⁷⁷.

Papież św. Pius X zatwierdził w całości i polecił wydać oraz ogłosić ten dekret. Biskupi w ramach swej posługi apostołskiej mieli go podać do wiadomości nie tylko proboszczom i w ogóle całemu duchowieństwu, ale także wszystkim wiernym. Zarządził ponadto, aby ten dokument corocznie, w okresie rekolekcji wielkopostnych i spowiedzi wielkanocnej, odczytywano wiernym w języku ojczystym⁷⁸.

Dekret św. Kongregacji ds. Sakramentów Świętych *Quam singulari* z 8 sierpnia 1910 roku zobowiązywał rodziców, nauczycieli, spowiedników i duszpasterzy, aby mając na uwadze niewinność dzieci i miłość Chrystusa do nich, wcześniej i często prowadzili je do Komunii św.⁷⁹ Wychodził naprzeciw nie tylko czcigodnej starochrześcijańskiej tradycji eucharystycznej w tym względzie, ale także i zwyczajom wiernie zachowywanym w wielu wspólnotach kościelnych. I mimo że ów dekret Stolicy Apostolskiej (i papieża Piusa X) nie przerwał różnych dyskusji i nie obalił od razu całkowicie starych nawyków, to jednak został przez ogół biskupów oraz wiernych w całym Kościele przyjęty z radosną wdzięcznością i gorliwie wprowadzany w życie, stanowiąc wspaniałą drogę do umacniania i pogłębiania życia religijnego w rodzinach katolickich⁸⁰.

⁷⁶ *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 43. Tekst łaciński: „Consuetudo non admittendi ad confessionem pueros aut nunquam eos absolvendi quum ad usum rationis pervenerint, est omnino improbanda. Quare Ordinarii locorum adhibitis etiam remediis iuris curabunt ut penitus de medio tollatur” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 310).

⁷⁷ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 43. Tekst łaciński: „Detestabilis omnino est abusus non ministrandi Viaticum et Extremam Unctionem pueris post usum rationis eosque sepeliendi ritu parvulorum. In eos qui ab huiusmodi more non recedant, Ordinarii locorum severe animadvertant” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 310).

⁷⁸ Por. *Eucharystia w wypowiedziach papieży...*, dz. cyt., s. 44. „Singulis autem Ordinariis mandavit ut idem decretum non modo parochis et clero significarent sed etiam populo cui voluti legi quotannis tempore praecepti paschalis vernacula lingua” (cyt. za: G. Ferraro, *San Pio X...*, art. cyt., s. 311).

⁷⁹ Por. G. Castella, J. Villiger, *Papstgeschichte*, III, dz. cyt., s. 148.

⁸⁰ Por. tamże; Z. Zieliński, *Papiestwo i papieży...*, dz. cyt., s. 17. B. Nadolski twierdzi, że omawiany tu dekret z 1910 roku przyczynił się do rozwoju Mszy „pierwszokomunijnych” i pomnożenia zwyczajów związanych z dniem Komunii, a więc: procesje wprowadzające, przemówienia bezpośrednio przed Komunią, nabożeństwa

* * *

Postanowienia św. Piusa X wyrażone w obu dekretach o częstej i wczesnej Komunii znalazły entuzjastyczne poparcie także w tworzonych grupach, ligach i stowarzyszeniach, jak np. w utworzonej przez ojców „od Najświętszego Sakramentu” (eucharystianie) w Rzymie (jeszcze w kwietniu 1905 roku) Lidze Kapłanów. Jako cel postawili sobie oni zachęcanie wszystkich wiernych do stosowania w życiu parafialnym dekretu o częstej Komunii; po sześciu latach liga liczyła ponad 50 tysięcy kapłanów⁸¹. W stolicy chrześcijaństwa, bezpośrednio po wydaniu Dekretu *Quam singulari* (1910), powstało „Pobożne stowarzyszenie dla Komunii św. dzieci”, do którego przyłączyły się wkrótce narodowe stowarzyszenia Włoch, Hiszpanii, Belgii, Ameryki Południowej, Stanów Zjednoczonych i Kanady. Ojciec Święty Pius X już w 1907 roku domagał się odprawiania dorocznego *triduum eucharystycznego* w każdej diecezji i możliwie w każdej parafii, aby jednocześnie bardziej jeszcze zwrócić uwagę duchowieństwa i wiernych na znaczenie dekretu z 1905 roku⁸². Uzasadnienie teologiczne i nowe przepisy oraz wskazania duszpasterskie dekretu o częstej Komunii zrodziły w Belgii niezwykłą działalność „apostoła częstej Komunii”, jezuita Julesa Lintelo (1862–1919) założyciela „Ligi Najświętszego Serca” (Pana Jezusa), której członkowie zobowiązywali się do regularnego przyjmowania Komunii⁸³.

Papież Pius X od początku swego pontyfikatu „wykorzystywał” Międzynarodowe Kongresy Eucharystyczne do rozpowszechniania wspomnianych dekretów, które zachęcały zwłaszcza do częstej, a nawet codziennej Komunii; w ten sposób kongresy te zostały ubogacone o nowy wymiar dodany do ich dotychczasowego aspektu, skupiającego się głównie na zmanifestowaniu wiary w obecność Chrystusa Pana w Najświętszym Sakramencie i publicznym oddaniu Mu czci. Wielki orędownik częstej Komunii, J. Lintelo, poczynając od Kongresu Eucharystycznego w Metz w 1907 roku, stał się opatrnościowym mówcą propagującym na kolejnych tego typu spotkaniach częstą i wczesną Komunię św. Na XXII Międzynarodowym Kongresie Eucharystycznym, który odbywał się w Madrycie w dniach od 23 czerwca do 1 lipca 1911 roku, kilka miesięcy po wydaniu Dekretu *Quam singulari*, Lintelo przedstawił ideę krucjaty eucharystycznej dzieci, którą przyjęto na Kongresie

popołudniowe, odnowienie przyrzeczeń chrztu świętego (nawiązanie do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego), odpowiednie ubiory, świeca komunijna, specjalny obrazek, różne podarki itp. (por. B. Nadolski, *Liturgika*, t. IV, dz. cyt., s. 85).

⁸¹ Por. R. Aubert, *Das Reformwerk Pius' X...*, dz. cyt., s. 418.

⁸² Por. tamże, s. 419; M. Banaszak, *Historia Kościoła...*, dz. cyt., s. 376.

⁸³ Por. tamże. Podobne *Ligi*, choć pod różnymi nazwami, powstały we Francji i Anglii.

Eucharystycznym w Lourdes w 1914 roku i która w ciągu następnych dwóch lat została wprowadzona w 54 krajach⁸⁴.

Św. Pius X zgodnie z przesłaniem swego pontyfikatu „odnowienia wszystkiego w Chrystusie” (*Instaurare omnia in Christo*) dokonał przede wszystkim odnowienia liturgii, zwłaszcza w odniesieniu do Mszy św. oraz ściśle z nią związanego częstego i wczesnego uczestnictwa wiernych w Komunii św.

Ojciec Święty w podjętej odnowie liturgii nie ograniczał się do spraw tylko formalnych, ale przybliżał wszystkim wiernym liturgię jako uobecnianie zbawczego dzieła Jezusa Chrystusa, aby mogli oni w niej czynnie uczestniczyć. Z kolei zalecając częstą i wczesną Komunię św., Pius X czynił to w tym celu, by wierni mogli zaczerpnąć „ducha prawdziwie chrześcijańskiego” „z najpierwszego i niezbędnego źródła, jaki stanowi czynny współudział w najświętszych tajemnicach oraz modlitwach publicznych i uroczystych Kościoła”⁸⁵.

Zusammenfassung

DER HEILIGE PIUS X. (1903–1914) – PAPST DER EUCHARISTIE

Papst Pius X. (1903–1914) hat sein Pontifikat, das unter dem Motto *Instaurare omnia in Christo* („Alles in Christo erneuern“) stand, mit der Erneuerung der Liturgie angefangen. Bei seinem eifrigen Streben, Kirche und Menschheit durch Wiederbelebung der Frömmigkeit zu erneuern, war Pius X. auch um die Reinheit und Erhabenheit der gottesdienstlichen Formen besorgt. Seine Reformen auf diesem Gebiet bezogen sich zunächst auf die kirchliche Musik, die damals besonders in Italien verweltlicht und entartet war.

Von besonderer Bedeutung sind im Werke des grossen Seelsorgepapstes die Kommunionerlasse. Im Dekret der Konzilskongregation vom 20. Dezember 1905 erklärte Pius X. als Wunsch Christi und der Kirche, dass alle Gläubigen öfters, ja möglichst jeden Tag in würdiger Weise zum heiligen Mahle gehen möchten, um durch die eucharistische Vereinigung mit Gott als Heilmittel gegen ihre Gebrechen, nicht etwa als Lohn für ihre Tugenden, die Kraft zur Stärkung der Liebe zu gewinnen. Am 8. August 1910 erklärte die Sakramentskongregation mit ausführlicher dogmatischer Begründung und päpstlicher Bestätigung, es genüge zu ersten heiligen Kommunion, dass ein Kind zu denken anfangen und hinreichende Vernunft aufweise, um das eucharistische Brot von gewöhnlichen Speisen zu unterscheiden und die notwendigen Glaubensstücke zu begreifen, was ungefähr im siebten Lebensjahr der Fall sei.

⁸⁴ Por. R. Aubert, *Das Reformwerk Pius 'X...*, dz. cyt., s. 419n; M. Banaszak, *Historia Kościoła...*, dz. cyt., s. 376.

⁸⁵ Pius X, *Motu proprio „Tra le sollecitudini“*, Wstęp (tłum. w: G. M. Suñol, *Zasady*, s. 216).

Pius X. hat die Liturgie als die „erste und unersetzliche Quelle für den wahren christlichen Geist“ proklamiert und die aktive Teilnahme der Gläubigen an ihr gefordert.

Ks. prof. dr hab. Jan Józef JANICKI – ur. w 1946 r. w Słomnikach. Studia w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach (1964–1970) i na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1971–1972), doktorat w Pontificio Istituto Liturgico w Rzymie (1977), habilitacja w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (1992), docent w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (1995), profesor nadzwyczajny PAT Kraków (2000), profesor (*belwederski*) nauk teologicznych – Warszawa 2004. Autor ponad 200 publikacji o charakterze naukowym i popularnonaukowym oraz paru książek, m.in.: *Mysterium Paschalne w Mszałe Rzymskim Pawła VI*, Warszawa 1992; *Msza święta. Liturgiczne ABC*, Warszawa 1993; „*Pamiętka Pana*” w *Ziemi Świętej*, Poznań 1993; *U początków liturgii Kościoła*, Kraków 2002; *Kultury antyczne w liturgii chrześcijańskiej*, Kraków 2003 i 2007 (wyd. II).